

УДК 378.147:159-051]:159.923

МАЛІЙ Наталія

кандидат психологічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батука, м. Слов'янск, Донецька обл., Україна, 84116

E-mail: n-maliy7@ukr.net

ІНТЕРНАЛЬНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Анотація. У статті розглядається роль інтернальності в професійному самовизначенні студентів-психологів та деякі інтегральні характеристики особистості, які служать критеріями оцінки рівня професіоналізму фахівця. Досліджується інтернальний локус контролю, який проявляється в активній життєвій позиції, самостійності і відповідальності і є важливою якістю, яка є визначальною в успішності студента-психолога у навчальній діяльності. Аналізуються психологічні передумови професійного самовизначення; професійна самореалізація; особистісна зрілість. У статті розкривається проблематика професійного самовизначення учнівської молоді. Детально розглянуто взаємозв'язок інтернального локусу контролю та професійного становлення студентів-психологів. Представлені мотиваційні фактори, які притаманні молодим людям при виборі професії психолога. Акцентується увага на проблемі модернізації змісту освіти та підготовці професійних психологів в умовах цієї модернізації. У статті висвітлено особистісні характеристики, на основі яких відбувається становлення професійної компетентності студентів-психологів.

У статті проаналізовано локусу контролю та емоційна привабливість майбутнього як можливої передумови, яка впливає на професійне становлення особистості. Автор розглядає основні аспекти категорій «інтернальність особистості» і «впевненість у собі» та аналізує взаємозв'язок основних цих категорій. пропонується зміна змісту і форм роботи студентів - психологів з інтегральної характеристики особистості у БК інтернальності і рекомендується впровадження цих змін в практику навчання студентів-психологів з метою підвищення особистісних і професійних якостей майбутніх психологів і підвищення ефективності їх професійної підготовки. Обґрунтовується актуальність формування структури інтернальності як умови формування позитивної мотивації особистості студентів-психологів у навчальному процесі.

Ключові слова: інтернальність, професійне становлення, студенти-психологі, інтернальний локус контролю.

Постановка проблеми. Підвищення якості освіти є однією з актуальних проблем не тільки для України, але і для всього світового

співтовариства. Вирішення цієї проблеми пов'язано з модернізацією змісту освіти та технологій освітнього процесу.

Зростання темпів розвитку нових технологій, автоматизація та комп'ютеризація виробничих процесів вимагають активного і творчого включення особистості в технічний процес. Особистості здатної, гнучкою, динамічної, креативної, самостійної з навичками самоконтролю і багажем професійних знань, вмінь і навичок.

На даний час експериментально доведено вплив особистісних характеристик на успішність навчальної діяльності.

Однією з найважливіших психологічних характеристик особистості є ступінь активності людини в досягненні своїх цілей. Рівень розвитку почуття особистої відповідальності відіграє важливу роль у вирішенні різноманітних завдань професійного характеру.

Якщо людина відчуває себе нездатною змінити ситуацію і пристосуватися під інтенсивний технократичний розвиток людського суспільства - у неї формується почуття безпорадності і неефективності. Уміння ж приймати ефективні рішення і долати негативні наслідки виховує в особистості впевненість в собі і своїх силах.

Ставлячи перед собою цілі, людина приписує їх досягнення або зовнішнім обставинам, або власним здібностям і старанням. Поняттям, що характеризує ступінь самостійності і активності людини у досягненні своїх цілей, є локус контролю. Локус контролю представлений двома формами: інтернальністю та екстернальністю.

Одним з показників професійного становлення і успішності особистості виступає інтернальність. При цьому вважається, що саме вона забезпечує особистісну зрілість і успішність в численних життєвих ситуаціях. Питання особистісного розвитку і формування готовності до майбутньої професійної діяльності є ключовими при підготовці студентів-психологів. При підготовці професійних психологів особливу увагу необхідно приділяти не тільки придбанням студентами високої кваліфікації, а й становленню майбутнього психолога-професіонала в особистісному плані.

Формулювання мети статті. Проаналізувати формування структури інтернальності як умови формування позитивної мотивації особистості студентів-психологів у навчальному процесі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема інтернальності під різним кутом зору представлена в багатьох філософських та психологічних концепціях. Про важливість врахування локусу контролю в професійному самовизначенні особистості говорять деякі зарубіжні психологи. Так, К. Роджерс вважав, що усвідомленість вибору людиною будь-якого рішення, в тому числі і професії, передбачає внутрішній локус контролю.

Аналізу ролі локус контролю в професійному самовизначенні присвячені роботи Н.М. Аксьонової, С.В. Калініної, Р.М. Шаміонова. Внутрішній локус контролю, як один з основних критеріїв професіоналізму, виділяють також Л.К. Маркова та ін.

Вивчення успішної поведінки особистостей і груп, при якому в якості причин успішності вказується здатність контролювати ситуацію, описується теорією самоефективності і формування стилів атрибуції (А. Бандура, Д.Бем, Ф.Хайдер, Г. Келлі і ін.); теорією мотивації досягнення (Дж.Аткінсон, Д.Макклелланд) і т.д.

Узагальнюючи основні положення теорій можна констатувати, що для розвитку навчальної мотивації більш значуще вивчення інтернального типу контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибір професії і подальше професійне самовизначення особистості визначаються цілою низкою психологічних передумов. Однією з них є локус контролю особистості. Про важливість врахування локус контролю в професійному самовизначенні особистості останнім часом говорять все частіше. Концепція локус контролю зачіпає важливі механізми поведінки людей і дозволяє впливати на розвиток успішності та адаптивності особистості в різних видах діяльності, в тому числі і в навчальній.

Так, зокрема, останні десятиліття характеризуються активними дослідженнями такого особистісного конструкту, який відображає систему переконань людини щодо того, де розташовуються сили, що впливають на її долю - в неї самої (внутрішній, інтернальний локус контролю) або в якихось зовнішніх факторах (зовнішній, екстернальний локус контролю). Все частіше вчені приходять до висновку, що усвідомленість вибору людиною будь-якого рішення, в тому числі і професії, передбачає внутрішній локус контролю.

Усі параметри професійної позиції пов'язані із загальною інтернальністю. Під інтернальністю розуміється схильність особистості бачити в якості причин, що відбуваються в її житті подій переважно себе: власні здібності, зусилля, властивості характеру і т.д. При цьому в психологічній науці і практиці соціального життя проводиться ціннісний підхід до інтернальності, вважається, що саме вона забезпечує особистісну зрілість і успішність у численних життєвих ситуаціях.

Виходячи з досліджень, що проводяться у цьому напрямку, виявлений зв'язок особистісних особливостей студентів-психологів і параметрів професійної позиції. Становлення професійної компетентності студентів-психологів відбувається на основі багатьох особистісних характеристик - розумінням себе, довірою до себе, вірою в свої сили, самоприйняття, позитивним ставленням до себе і до людей, самостійності мислення і поведінки. Основоположними з них є особиста відповідальність і соціальна сміливість, тобто впевненість у собі. Під упевненістю в собі мається на увазі позитивна оцінка індивідумом власних навичок і здібностей, які вважаються достатніми для досягнення значимих для нього цілей. Це дозволяє стверджувати, що впевнені в собі люди матимуть інтернальний локус контролю, а невпевнені - екстернальний.

Проблема професійного становлення студентів-психологів обговорюється сьогодні у літературі досить широко. Існує чітко структурована ієрархія мотивів вибору професії «психолог». Мотиви є

основними побудниками будь-якої діяльності, як показує практика. При виборі професії психолога молоді люди мають різні фактори мотивації: від отримання диплома про вищу освіту до маніпуляції людьми. Але основна мотивація найчастіше полягає у намірі вирішити свої власні психологічні проблеми. Найчастіше всі вони мають нереалістичні уявленнями про майбутню професійну діяльність психолога.

Тому молоді люди, приходячи на перший курс, освоюють психологічні знання для того, щоб використовувати їх не в професійній діяльності, а в конкретних життєвих ситуаціях - щоб краще розуміти себе та інших.

На перших курсах уявлення про професію дещо розмиті. Студенти розглядають професійну самореалізацію психолога як процес психологічного впливу на інших людей.

На 2-3 курсі велика частина студентів вже більш адекватно оцінює свої здібності до прийняття рішень і контролю власних дій. Вони вже більшою мірою вважають себе основним регулятором своїх досягнень і успіхів. Молоді люди відчують себе здатними чинити опір зовнішнім впливам і контролювати свої емоційні реакції. В них значно зростає рівень інтернальності. Це призводить до переосмислення своїх професійних намірів: професійна самореалізація психолога бачиться студентам вже не як вплив, а як взаємодія з іншими людьми за допомогою певних психологічних знань.

На старших курсах професійна самореалізація бачиться студентам-психологам як особистісний та професійний ріст у процесі вирішення цілей і завдань, що відповідають не тільки особистим інтересам, а й соціальної функції професії. Студенти-психологи більшою мірою приймають цінності, властиві особистості, яка самоактуалізується.

Розглядаючи результати досліджень, можна зробити висновок, що з кожним наступним курсом спостерігається виражена динаміка збільшення кореляційного взаємозв'язку локус контролю і впевненості в собі. Найвищі показники взаємозв'язку виявлені у старшокурсників. А це означає, що можна зробити висновок про наявність зв'язку інтернального локус контролю з упевненістю в собі.

Як показало дослідження студентів-психологів, існує досить високий рівень зв'язку між упевненістю у собі та інтернальністю особистості: впевнена людина схильна до самовираження, вмє захистити свої права, бере відповідальність за своє життя у власні руки, здатна до самовизначення в своїх діях. Посилення зв'язку з цим протягом становлення особистості студента як майбутнього професіонала, говорить про те, що зростає рівень прояву її відповідальності. Відповідальність в реальній поведінці може бути представлена в рамках прояву інтернальності особистості.

Інтернальність і екстернальність тісно пов'язані з рівнем соціальної зрілості і відповідальності, що характеризує загальну спрямованість особистості. Одним з показників зрілості особистості, рівня її морального розвитку і успішності виступає інтернальність, пов'язана з мірою відповідальності індивіда за події власного життя.

Під інтернальність розуміється схильність особистості бачити в якості причин подій ,які відбуваються в її житті, переважно себе, власні здібності, зусилля, властивості характеру і т.д. При цьому в психологічній науці проводиться ціннісний підхід до інтернальності, вважається, що саме вона забезпечує особистісну зрілість і успішність в численних життєвих ситуаціях.

Підвищення інтернальності як інтегральної особистісної характеристики супроводжується зміною навчальної мотивації і змістовних орієнтацій.

Показують хороші результати студенти-психологи з позитивним самовідношенням, що володіють гнучкістю в реалізації своїх цінностей у взаємодії з оточуючими людьми, що здатні швидко і адекватно реагувати на мінливу ситуацію, що приймають себе такими, якими вони є, в тому числі здатні приймати свої негативні емоції як природний прояв людської природи, здатні до швидкого встановлення глибоких і тісних емоційно-насичених контактів з людьми, які прагнуть до знань, з вираженою творчою спрямованістю. Виходячи з цього, процес формування оптимальної структури навчальної мотивації буде ефективним, якщо в його основі буде лежати спеціально організований процес розвитку інтернальності.

При великій суперечливості результатів експериментів, все ж доведено загальну тенденцію, що дозволяє стверджувати, що інтерналі більш успішні у навчанні і мають більш збалансовану систему саморегуляції.

Висновки. Аналізуючи результати деяких досліджень, можна зробити висновок, що найбільш вираженими для студентів-психологів з інтернальними рисами виявилися мотиви досягнення успіху, самовдосконалення і творчої самореалізації. Це свідчить про те, що студенти з інтернальними рисами характеру мотивовані на досягнення успіху в навчанні, усвідомлюють необхідність отримання знань для досягнення успіху в майбутньому. Вони серйозно налаштовані на навчання, здатні до творчості і самовдосконалення, не покладаються на випадок, удачу і збіг обставин, а віддають собі звіт в тому, що необхідно докласти зусиль для отримання результату.

У студентів з екстернальним локусом контролю ці мотиви теж присутні, але вони набагато менш виражені. Студентів даної групи більше хвилює ставлення до них близьких і статус у своєму середовищі.

На підставі наявних у літературі даних можна припустити, що локус контролю (екстернальність-інтернальність особистості) і емоційне уявлення про майбутнє можуть в значній мірі визначати процес професійного становлення особистості.

Деякі психологи та дослідники в галузі освіти пропонують методи змін інтегральної характеристики особистості у бік інтернальності. Перехід від екстернальності до інтернальності створює сильне відчуття дисбалансу і дискомфорту, але це невід'ємна складова пошуку і відкриття справжнього себе. В цьому випадку студент стає відповідальним, незалежним, творчим, спирається на себе, для нього головним є самокритика і самооцінка, а оцінка інших - другорядна.

Зміна змісту і форм роботи студентів в напрямку розвитку їх творчої активності та самостійності може служити розкриттю ними сенсу професійної діяльності психолога та розвитку їх мотивації професійного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончарова Е. Б. Формирование мотивации учебной деятельности подростков. *Вопросы психологии*. 2000. № 6. С. 132-135.
2. Зотова Н. Н., Родина О. Н. Исследование профессионального становления студентов-психологов. *Вестник МГУ. Серия 14. Психология*. 2003. № 3. С. 69-78.
3. Кваша О. Интернальный локус контроля как показатель социальной ответственности будущих учителей. *Соц. психология*. 2007. № 2. С. 139-144.
4. Мазоха І. С. Співвідношення агресивності, емпатії та локусу контролю у структурі особистості майбутніх психологів. *Наука і освіта*. 2009. № 10. С. 81-85.
5. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения: учебное пособие. / М.: Академия, 2004. 304 с.
6. Бех І. Д. Саморозвиток і процес самореалізації особистості. *Психологічні джерела виховної майстерності* : навч. посіб. К.: Академвидав, 2009. С. 13-15.
7. Студент как субъект саморазвития и отношения к учебно-профессиональной деятельности / под ред. В. Г. Маралова. М. : Мир, 2011. 192 с.
8. Хьелл Ларри, Джулиан Роттер. Теория социальных научений : [в т. ч. интернальный и экстернальный локус контроля]. *Теории личности. Основные положения, исследования и применение*: учеб. пособие для вузов. [3-е изд.]. М. : СПб, 2009. С. 410-431.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2019.

МАЛИЙ Наталья

кандидат психологических наук, доцент кафедры логопедии и специальной психологии ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., Украина, 84116

E-mail: n-maliy7@ukr.net

ИНТЕРНАЛЬНОСТЬ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРЕДПОСЫЛКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ ПСИХОЛОГОВ

Резюме. В статье рассматривается роль интернальности в профессиональном самоопределении студентов-психологов и некоторые интегральные характеристики личности, которые служат критериями оценки уровня профессионализма специалиста. Исследуется интернальный локус контроля, который проявляется в активной жизненной позиции, самостоятельности и ответственности и является важным качеством,

---

определяющим в успешности студента-психолога в учебной деятельности. Анализируются психологические предпосылки профессионального самоопределения; профессиональная самореализация; личностная зрелость. В статье раскрывается проблематика профессионального самоопределения учащейся молодежи. Подробно рассмотрена взаимосвязь интернального локуса контроля и профессионального становления студентов-психологов. Представленные мотивационные факторы, которые присущи молодым людям при выборе профессии психолога. Акцентируется внимание на проблеме модернизации содержания образования и подготовке профессиональных психологов в условиях этой модернизации. В статье освещены личностные характеристики, на основе которых происходит становление профессиональной компетентности студентов-психологов. Автор рассматривает основные аспекты категорий «интернальность личности» и «уверенность в себе» и анализирует взаимосвязь основных этих категорий. предлагается изменение содержания и форм работы студентов - психологов с интегральной характеристики личности в БИК интернальности и рекомендуется внедрение этих изменений в практику обучения студентов-психологов с целью повышения личностных и профессиональных качеств будущих психологов и повышения эффективности их профессиональной подготовки. Обосновывается актуальность формирования структуры интернальности как условия формирования положительной мотивации личности студентов-психологов в учебном процессе.

Ключевые слова: интернальность, профессиональное становление, студенты-психологи, интернальный локус контроля.

MALIY Nataliya

assistant professor of the chair of speech therapy department SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: n-maliy7@ukr.net

INTERNALITY AS A PSYCHOLOGICAL PREREQUISITE FOR THE PROFESSIONAL FORMATION OF THE PERSONALITY OF STUDENT PSYCHOLOGIST

Summary. The article discusses the role of internality in the professional self-determination of student psychologists. The psychological prerequisites of professional self-determination are analyzed; professional self-realization; personal maturity. The relationship of the internal locus of control and the professional development of student psychologists is examined in detail. The motivational factors that are inherent in young people when choosing the profession of a psychologist are presented. The focus is on the training of professional psychologists in the modernization of the content of education. The article highlights the personality characteristics, on the basis of which the formation of professional competence of student psychologists. The article analyzes the locus of

---

control and the emotional attractiveness of the future as a possible reason that affects the professional formation of the individual.

Keywords: internality, professional development, psychology students, internal locus of control.

Abstract. Introduction. The article examines the role of internality in the professional self-determination of psychology students and some integral personality characteristics that serve as criteria for assessing the level of professionalism of a specialist.

Increasing rates of development of new technologies, automation and computerization of production processes require active and creative involvement of the individual in the technical process. Personality should be capable, flexible, dynamic, creative, independent with skills of self-control and baggage of professional knowledge, skills and skills.

One of the indicators of professional development and personality success is internality. At the same time, it is believed that it provides personal maturity and success in numerous life situations.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the formation of internality structure as a condition of formation of positive motivation of students-psychologists' personality in the educational process.

Results. The importance of taking into account the locus of control in the professional self-determination of the personality is said by foreign psychologists, who believe that the awareness of a person's choice of any decision, including the profession, implies an internal locus of control.

The choice of profession and the further professional self-determination of a person are determined by a number of psychological preconditions. One is the locus of personality control. The concept of control locus affects important mechanisms of the behavior of people and allows to influence on the development of success and adaptability of the person in various types of activity, including educational. All the parameters of a professional position are related to the general internship. Internality refers to the tendency of the individual to see as the reasons that occur in the life events mainly itself: own abilities, efforts, character traits, etc. In psychological science, it is believed that it is internality that ensures personal maturity and success in many life situations.

Conclusion. Analyzing the results of some studies, we can conclude that students with internal character traits are motivated to succeed in learning, aware of the need to gain knowledge to succeed in the future. This indicates that the locus of control (externality-internality of personality) and emotional perception of the future can largely determine the process of professional formation of personality.

REFERENCES

1. Goncharova, E. B. (2000) Formirovanie motivatsii uchebnoy deyatel'nosti podrostkov *Voprosyi psihologii*, 6, 132-135.
2. Zotova, N. N. & Rodina, O. N. (2003) Issledovanie professional'nogo stanovleniya studentov-psihologov. *Vestnik MGU. Seriya 14. Psihologiya*, 3, 69-78.

3. Kvasha, O. (2007) Internalnyi lokus kontroliu yak pokaznyk sotsialnoi vidpovidalnosti maibutnikh vchyteliv. *Sots. Psykholohiia*, 2, 139-144.
4. Mazokha, I.S. (2009) Spivvidnoshennia ahresyvnosti, empatii ta lokusu kontroliu u strukturi osobystosti maibutnikh psykholohiv *Nauka i osvita*, 10, 81-85.
5. Klimov, E. A. (2004) Psihologiya professionalnogo samoopredeleniya: uchebnoe posobie. M.: Akademiya, 304 p.
6. Bekh, I. D. (2009). Samorozvytok i protses samorealizatsii osobystosti. *Psykholohichni dzherela vykhovnoi maisternosti: navch. posib. K.:* Akademvydav, P. 13-15.
7. Maralova, V. G. (Ed) (2011). Student kak sub'ekt samorazvitiya i otnosheniya k uchebno-professionalnoy deyatel'nosti. M. :Mir. 192 p.
8. Hell Larri & Dzhulian Rotter. Teoriya sotsialnyih naucheniy : [vt. ch. Internalnyi i eksternalnyi lokus kontrolya]. *Teorii lichnosti. Osnovnyie polozheniya, issledovaniya i primenenie: ucheb. Posobie dlya vuzov. [3-e izd.]*. M. : SPB, 2009. P. 410-431.

(англійською переклала С. Рижкова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов ДДПУ)

УДК 371.212.3

ПРОКОПЕНКО Ірина

канд. пед. наук, доцент, докторант кафедри початкової і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна, 61002

E-mail: training.center.hnpu@gmail.com

ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФАСИЛІТАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Анотація. Метою статті є визначення форм, методів та прийомів, що сприяють ефективній організації фасилітаційної взаємодії. У дослідженні дано характеристику суті поняття «фасилітаційна взаємодія» як процесу безпосередньої або опосередкованої спільної дії, спрямованої на ініціювання, підтримку та конструктивний прояв реалізації індивідуально-творчого потенціалу здобувача освіти відповідно до створеної ситуації навчання й орієнтованої, перш за все, на підвищення ефективності співпраці її учасників. Визначено принцип фасилітації, що сприяє забезпеченню фасилітаційної спрямованості особистості суб'єктів взаємодії – відкритість до позитивного мислення. Зазначено принципи, основні положення концепції фасилітації та сформульовано основні вимоги до розробки дидактичного забезпечення принципу фасилітації, які забезпечуються шляхом розробки педагогічних технологій, побудованих на інтерактивній взаємодії (синергія, співпраця, діалог). Підкреслено, що ділові ігри та дискусії необхідно проводити для того, © Прокопенко І., 2019